

VII
JOSEP MASSOT. L'ERUDICIÓ I L'EDICIÓ
IMPRESINDIBLES
(2008)

El monjo camina amb seguretat pels passadissos solitaris del monestir. Treu de sota l'hàbit un feix de claus i va obrint portes habitualment tancades a forans com nosaltres. Va tan de pressa que gairebé ens costa seguir-lo, i ja hem perdut totalment l'orientació dins l'edifici quan s'atura davant de l'última porta. L'expectació és màxima. I el primer sentit que s'activa en creuar el llindar és l'olfacte. Aquella olor de llibre antic que impregna cada racó. La biblioteca de Montserrat és com la imaginàvem. Un lloc magnífic per perdre-s'hi, fora de l'espai i del temps, un tresor del coneixement. Per a ell és rutina, per a nosaltres ha estat un instant formidable. Fem les fotos, apaguem els llums, la porta es tanca rere nostre. Josep Massot i Muntaner (Palma, 1941) és un dels pocs monjos que té claus de la biblioteca. Parlem de la seva trajectoria com a editor i de les canvis que s'han succeït al sector en els darrers anys. Ens rep al despatx de visites del monestir. A la sala del costat unes setmanes abans hi havia la capella ardent del P. Cassià M. Just, que va ser mestre de novicis i abat de l'entrevistat. Massot és monjo de Montserrat des del 1962. Dirigeix la històrica revista Serra d'Or i supervisa des de fa quasi quaranta anys les Publicacions de l'Abadia, bressol de l'edició a Europa amb més de 500 anys d'antiguitat.

Vinculat a entitats com l'Institut d'Estudis Catalans i la Reial Acadèmia de Bones Lletres, és un dels monjos amb més activitat fora de Montserrat. Les seves passions són la llengua, la literatura i la història i ha publicat innombrables articles i ressenyes. Ha estudiat a fons la Guerra Civil a Mallorca, tema sobre el qual ha escrit diversos treballs, com ara Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1959), Els escriptors i la Guerra Civil a les illes Balears, Els intel·lectuals mallorquins davant el franquisme o Guerra civil i repressió a Mallorca.

Així mateix, és un erudit reconegut en temes com la cultura popular, especialment per l'estudi de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Va ser professor universitari, secretari de l'Associació Interacional de Llengua i Literatura Catalanes i fundador de la Societat Catalana de Llengua i Literatura. A part deis estudis filològics i d'impulsar diverses miscel·lànies per recuperar autors de les nostres lletres, ha investigat també la història del monestir (Els creadors del Montserrat modern).

És un dels noms propis de la cultura catalana i lluitador per la pervivència de la llengua, ja durant la dictadura, des de la talaia montserratina, fet que li ha valgut reconeixements com la Creu de Sant Jordi o el Premi Nacional de Cultura Popular. Prudent, parla poc dels altres i molt del que ha fet i fa a casa seva. Té tants fronts oberts que no dóna a l'abast. I ell mateix ironitza: no acabaria la feina engegada ni vivint cent cinquanta anys.

Com comença la seva vinculació amb el món editorial?

En realitat vaig començar a relacionar-me amb editorials quan estudiava batxillerat. Com era costum en aquell moment, jo estudiava amb els jesuïtes de Mallorca i l'últim any vam fer una revisteta ciclostilada; va ser la primera vegada que més o menys m'hi vaig ficar. Al cap de molt poc, vaig preparar un material que el meu avi havia treballat recollint cançons populars de Mallorca; el meu pare va aconseguir que una institució de València acceptés publicar-lo, però al final, per raons econòmiques, no ho van poder fer. Al cinquè any d'estudis universitaris ja vaig publicar un parell d'articles i revistes, i a Barcelona vaig entrar en una relació molt intensa amb l'Institut d'Estudis Catalans i vaig col·laborar-hi fent ressenyes i algun article. El doctor Martí de Riquer em va posar en contacte amb un editor molt important, Josep Maria de Casacuberta, de l'editorial Barcino, que també em va demanar que treballés per a ell. En vaig aprendre molt.

Però va començar a Montserrat molt jove.

Tot això va ser a partir dels setze anys. Quan vaig entrar a Montserrat en tenia vint, l'any 1962. Ja des del primer moment vaig ajudar en temes editorials. Hi havia una crisi econòmica molt forta i s'imprimia

mia poca cosa. Recordo que vaig col·laborar en l'edició d'alguns llibres de salms i de l'Antic Testament. També vam traduir el missal català, en plena època del Concili. Va ser un moment molt important. Al contrari d'altres llocs com València, en què la llengua de l'Església era el castellà, aquí va ser el català, i era la primera vegada que d'una manera habitual cada diumenge molta gent ho sentia tot en català. Ara sembla normal, però en aquella època no ho era gens i va costar molt aconseguir-ho. Fins a l'any 1971, que vaig començar a dirigir l'editorial, havia coordinat una revista que es deia *Studia Monastica*, d'història monàstica, que encara continua. Vaig passar per la impremta, per l'enquadrernació, i abans de dirigir l'editorial, sense voler, ho havia anat aprenent tot, havia fet tots els papers de l'auca.

Quin paper creu que han tingut històricament les Publicacions de l'Abadia de Montserrat?

Nosaltres pràcticament hem fet sempre el mateix des del segle xv, que és fer les coses que convenen al monestir i als que hi pugen. Aquí la impremta va començar molt d'hora perquè s'hi feien fulls que es repartien, estampes, el que en deien fulls de la confraria, en pergamí i escrits a mà. Imprimir costava molts diners, però proporcionalment era més barat que anar escrivint. Per tant, va començar amb una finalitat pràctica.

Al segle XV no hi havia editorials. Les publicacions de la universitat de París són més antigues que les nostres, però van fer un llibre al segle XV i fins al cap de no sé quants segles no hi van tornar; en canvi, aquí s'ha fet d'una manera regular des del segle XV fins al segle XXI, només amb petits moments que ha estat tancada, però molt pocs, del 1835 al 1844. Perquè del 1936 al 1939 la impremta d'aquí va continuar funcionant amb soldats de la República. De sempre es feien llibres per als pelegrins, per al servei dels monjos i per a la resta de la congregació, en castellà i en llatí, tot i que n'hi ha algun en català del XV i del XVI, i també en altres llengües, com francès i alemany.

En temps de l'abat Marcet, a partir del 1916 aproximadament, comença el que jo en dic l'editorial moderna, en què es treballa d'una manera més seriosa i totalment en català. Sembla que s'hagi fet tota la vida en català, però venien monjos de Valladolid o d'on fos i el cos-

tum era fer-ho en castellà. El 1906, la *Revista Montserratina* era bilingüe, i a partir del 1914 o 1915, amb l'abat Marcet, es va deixar el bilingüisme i es va fer només en català. Al cap d'un temps, el pare Albareda va ser el primer historiador modern de Montserrat que va fer una nova revista que va suprimir la *Montserratina*. En aquesta època es van fer col·leccions i llibres, però tot era temàtica religiosa, històrica o per a excursionistes. No ens hem inventat res.

I durant la dictadura?

L'època de Franco va complicar molt les coses. Al principi no es podia editar res del que es feia habitualment, ni tan sols la Bíblia de Montserrat. Es van fer coses clandestines, posant-hi anys que no eren autèntics, i a partir del 1946, quan es van preparar les festes de l'entronització de la Mare de Déu, hi va haver un canvi afavorit per la fi de la Segona Guerra Mundial. Per a Montserrat era més fàcil aconseguir un permís del governador civil per fer propaganda en castellà i català, i ho fèiem gairebé tot en català. Vam fer moltíssimes conferències i vam imprimir milers i milers de publicacions: una revista, una circular ciclostilada, muntanyes d'estampes, llibrets, i tot això va fer que al cap de poc temps es reprengué la Bíblia gran, que estava apartada. De fet, hi havíem anat treballant i en teníem molts volums preparats.

Aleshores és quan es va començar a gestar *Serra d'Or*.

No hi havia manera que donessin permís per fer revistes. Totes les revistes van sortir sota el paraigua eclesial·tí. Mossèn Muntanyola va provar de fer-ne tres, però al final les van prohibir; en canvi, a Montserrat va funcionar. L'abat Escarré va permetre tirar endavant una revista que feien els antics escolans que es deia *Germinabit* i una que feien els treballadors de Montserrat que es deia *Serra d'Or*. El primer número va sortir el 1947, coincidint amb les festes d'entronització, però no va tenir continuïtat. No obstant això, els que ho van fer devien guardar-ne memòria i van passar fotocòpies d'aquest número, molt senzill però tot en català. A poc a poc es va convertir en una autèntica revista, amb col·laboració de gent de fora. A *Germinabit* hi va entrar un grup de gent jove, amb Josep Benet, que era un antic es-

colà, i aquest equip era el que després va fer Edicions 62, Ramon Bastardas i Max Cahner.

El 1959, amb la crisi que va patir Montserrat, es van eliminar moltes coses. No van voler eliminar *Serra d'Or* i *Germinabit*, però les van fondre en una sola revista. Es va mantenir el nom de *Serra d'Or* amb l'equip de *Germinabit*, i el consiliari va ser el pare Jordi Pinell. Com que no es va entendre gaire amb Cahner i Bastardes, al cap d'un temps el van substituir pel pare Maur Boix, que ho va ser durant molts anys. Després van buscar un redactor en cap, que durant moltíssims anys va ser Jordi Sarsanedas. Aleshores *Serra d'Or* funcionava des de Barcelona en un petit pis, una mica apartat de l'editorial. Hi havia dues revistes més que venien del món eclesiàstic, *L'Infantil*, que la feien al Seminari de Solsona (després va ser *Tretzevents*), i *Cavall Fort*, que venia del Seminari de Vic. Primer *L'Infantil* va funcionar des de Barcelona, independent de nosaltres, però com que l'equip la va voler deixar, ens la va oferir; se la va quedar l'equip que feia *Serra d'Or*. Aquest és l'inici del que ha acabat sent la seu de Montserrat a Barcelona. Si bé el meu despatx i alguns directors de revistes són d'aquí, de Montserrat, tota la part administrativa és a Barcelona.

Pero vostè no s'imaginava dirigint l'editorial.

Vaig acabar els estudis a Montserrat el 1970 i vaig anar un semestre a Alemanya. El pare abat Cassià volia potenciar l'editorial i, en tornar de la meua estada, vam crear una mena de consell editorial, que em va demanar un informe per veure què es podia fer. Estava a punt per tornar a Alemanya i em van demanar que ho tirés endavant! Jo vaig fer l'informe, però no pensava ni per aproximació que em toqués a mi! La qüestió és que a partir del 1971 vaig començar.

Primer vam seguir la col·lecció Saurí de llibres religiosos, que als primers anys vam potenciar molt; després va venir la Biblioteca Abat Oliba, de cultura catalana. En general, vaig fer el que feien les altres editorials; el que passa és que les altres editorials han deixat de fer-ho. Mirava el que feien Edicions 62 o Curial, que va ser la segona etapa d'Edicions 62, com ara la col·lecció Estudis i Documents. Nosaltres pensàvem que no hi arribaríem mai, però fa molts anys que han parat i nosaltres estem en més de tres-cents volums. Vam endegar l'altra

col·lecció més petita, la Biblioteca Serra d'Or, i també col·leccions infantils, que en aquells moments només fèiem La Galera, Joventut i nosaltres. Van tirar endavant fins que va morir Franco i van introduir el català a l'escola; aleshores les altres editorials ens van ensorrar. És el que sempre passa: quan les editorials grans s'hi posen, les petites no tenen res a fer. Sigui com sigui, la feina de suplència la vam anar fent. Altres edicions van venir per casualitat; per exemple, el mètode de música que el pare Ireneu Segarra havia anat fent a l'escola de pedagogia musical i que cap editorial no volia publicar. Em va demanar que ho féssim i va anar molt bé econòmicament. Després ens va passar el mateix: les altres editorials van veure que tenia una sortida i s'hi van posar.

Creu que Publicacions de l'Abadia de Montserrat omple buits en l'edició a Catalunya?

Nosaltres sempre hem fet el mateix: les coses que a mi personalment m'han interessat més. Hem anat potenciant cada vegada més les col·leccions i els estudis sobre cultura catalana, també literatura i història, història de l'art i després una mica d'assaig i, en canvi, de la part de literatura pròpiament dita, novel·la, poesia i teatre hem fet alguna cosa, però en principi ja hi ha prou editorials que ho fan. Tot aquest camí no el feia ningú, si no eren les editorials universitàries, i continua sense fer-lo ningú. En aquest terreny cada vegada ens hi movem més i millor. Hem col·laborat amb moltes institucions, cosa que és favorable per a tothom: la Universitat de les Illes Balears, universitats de València, l'Institut d'Estudis Baleàrics, el Consejo Superior de Investigaciones Científicas, ajuntaments, etc.

Vostè publica molts llibres d'assaig que la majoria no farien. Ara bé, quin criteri aplica per rebutjar l'edició d'un llibre?

El primer que demano és que el llibre estigui bé. Un dia, en una reunió a la Institució de les Lletres Catalanes, un editor em va fer caure la cara de vergonya quan va dir: "Als editors no ens interessa si els llibres són bons o dolents, sinó que es venguin". La meva postura és exactament al revés. Evidentment que m'interessa que es vengui i que no hi perdem diners, però la primera cosa que demano és que el

llibre estigui bé. Més d'una vegada, i més de dues, he rebutjat llibres que me'ls pagaven íntegrament, però que no em semblaven publicables o no entraven dins les coses que nosaltres fèiem.

L'ajut institucional ha estat molt important per al manteniment de Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Sí, és clar. Els editors sempre es queixen que les institucions no ajuden prou. Però jo sempre els recordo els temps de Franco. Del 1971 al 1978, perquè Franco va viure encara molt temps després de mort, tot va continuar de la mateixa manera. A nosaltres no ens havien concedit el número de registre editorial, que llavors era indispensable per publicar. No ens el donaven perquè això ens obligava a passar pel que en deien "consulta voluntària", és a dir: censura prèvia a la publicació, i si no feies cas del que t'aconsellaven que suprimissis te la carregaves. Si haguessin volgut haurien pogut complicar-nos la vida. Després, en els primers temps de la Generalitat, en Tarradellas no tenia interès per la cultura, i el seu govern no tenia ni un duro ni feia res. No vam començar a millorar fins que Max Cahner va fer de conseller, tot i que encara tenia pocs diners. Per això sempre dic que, com que abans no teníem res, per poc que tinguem ara sempre és molt més. No em queixo mai de les institucions.

Vostè és dels que s'ho llegeix absolutament tot? A diferència de la resta d'editorials, tenen un funcionament diferent pel que fa als protocols de correcció. Expliqui'ns-ho.

Totes les editorials funcionen de manera diferent. Jo conec directors literaris d'editorials que quan els dones alguna cosa perquè s'ho mirin ho passen als correctors, però és el director literari qui ha de dir si la publicació convé o no. Hi ha moltes editorials que encarreguen informes a lectors perquè diguin si el llibre està bé o malament. Això nosaltres ho fem amb els llibres infantils, per exemple. Jo me'ls miro, però tinc altres persones que hi treballen perquè, si no, no donem a l'abast. En una col·lecció de llibres d'excursionisme, com ara Llibres de Motxilla, teníem un consell assessor que ens proposava títols. És diferent que una obra et vingui donada o que la decisió l'hagis de prendre tu. L'única col·lecció que ara ens ve determinada és Desco-

berta; la resta són originals que ens arriben o que demanem, però que sempre passen per mi. I, després, la correcció la repartim entre molta gent, perquè hi ha molta feina. En tot cas, en algun moment abans que surti, sempre m'ho miro jo. Ara bé, alguns me'ls lleigeixo de cap a cap, altres per sobre, uns deu vegades i altres dues; cada cas és diferent.

Pel que fa a la promoció tampoc funcionen com altres editorials.

Hi ha llibres que tenen molta sortida, i n'hi ha d'altres dels quals se'n venen dos-cents. La promoció és molt difícil, i nosaltres tenim una sèrie de suports concrets. *Serra d'Or* ens permet posar-hi anuncis sistemàticament, tenim un *web* en què anunciem i venem tot el nostre catàleg. Aquest canal cada cop té més difusió. Tenim la llibreria de Montserrat, per on passa molta gent i que ens dona a conèixer, i també la llibreria a Barcelona. A més, pel tipus de llibres que fem, més culturals, la majoria de ls mitjans de comunicació no en parlen excessivament. És diferent quan fas un llibre de vint mil exemplars, que les editorials grans conviden a esmorzar o a dinar els periodistes, els donen un llibre i aconsegueixen que de cada tres parlin de mig, perquè tampoc no parlen de tots. Nosaltres no solem fer aquesta mena de promocions perquè no podem, però sí que fem difusió i els diaris acaben parlant dels llibres que valen la pena.

Vostè deu ser el monjo amb més activitat fora del monestir.

Sóc un dels que té més activitat. Una part de l'activitat es fa aquí i una altra a Barcelona, on vaig cada setmana. També hi vaig per altres institucions en què participo, com ara l'Institut d'Estudis Catalans o l'Acadèmia de Bones Lletres. Tinc dos despatxos. Cada dia estic en contacte per telèfon i correu intern amb la gent de Barcelona, però és una mica complicat.

Si Josep Massot no hagués estat monjo, sense l'entorn que proporciona Montserrat, hauria pogut tenir aquesta activitat intel·lectual tan intensa?

Sí, perquè hauria estat professor universitari, com ho he estat quan he volgut. Potser hauria coordinat una col·lecció de llibres o una revista. L'editorial és només una cosa de les moltes obligacions que

tinc a Montserrat, però dins de tot faig el que vull, i això no ho pot dir tothom. He de complir amb tot, però mai ningú m'ha manat el que havia de fer. En aquest aspecte tinc molta llibertat, que és una gran cosa.

A banda de la seva faceta d'editor, vostè també és historiador i ha treballat a fons la Guerra Civil a Mallorca. És més que una afició.

Des de petit m'havien interessat moltíssim la història i la literatura. Quan vaig estudiar filologia romànica, vaig fer cursos comuns d'història. Quan estudiava no pensava a entrar a Montserrat, més aviat pensava que seria bibliotecari o catedràtic de francès, que m'agradava molt i que havia estudiat a Mallorca. En tot cas, els primers articles que vaig fer d'estudiant ja eren de temes d'història i literatura. Per a mi, llengua, literatura i història sempre han anat juntes. A Montserrat hi ha la biblioteca de Cambó sobre la guerra civil. El que va ser el meu mestre de novicis i abat, el pare Cassià Just, em va preguntar per un llibre de Bernanos que aleshores estava prohibit i me'l va deixar llegir. Jo tenia dinou o vint anys. Des d'aquell moment vaig voler saber què hi havia de veritat i què de mentida. I així vaig començar, Nosaltres ja érem estudiants contestataris i progres, llegíem llibres prohibits, com la *Història d'Espanya* de Pierre Vilar, un llibre que continua essent magnífic. Vaig ser amic personal de Pierre Vilar, que va estar-se a Montserrat una setmana, on l'acompanyava perquè no caigués; durant el dia treballava i a l'hora de sopar fèiem tertúlia. Un dia li vaig donar un llibre dels que jo havia fet sobre Mallorca, i per sorpresa meua l'endemà al matí me'l va comentar. Coneixia tothom! Havia estat a la residència d'estudiants de Barcelona, que estava plena de mallorquins, i ho sabia tot, dels mallorquins! En aquella setmana va ser com si fóssim amics de tota la vida.

I què va passar?

Quan vaig venir a Montserrat em vaig trobar aquesta biblioteca tancada, de la qual només tenim la clau uns quants, tot i que el fitxer és obert i els llibres es poden demanar. Vaig llegir llibres anglesos, alemanys, italians, que són molt rars, per bé que aleshores treballava

temes de literatura medieval i popular. El 1974 Max Cahner em va proposar fer una revista sobre temes de les illes Balears, *Randa*. En el primer volum vam tenir col·laboradors importants. Per casualitat, en una revista dels jesuïtes francesos que es diu *Études* va sortir una ressenya d'un jesuïta sobre el llibre *Les grands cimetières sous la lune*, de 1938. A Georges Bernanos li va agradar i va respondre amb un text. Jo només pensava fer un comentari de poques ratlles a propòsit del text de Bernanos, però després vaig fer un estat de la qüestió sobre la Guerra Civil a Mallorca. Quan Franco va morir i les coses van millorar, vam traduir el llibre de Bernanos, que encara era perillós. A partir d'aquí em vaig dedicar a tots aquests temes i ja no n'he sortit mai més. Jo em pensava que tornaria al començament, a la literatura popular, però no sabia que l'any 1991 m'arribaria l'arxiu del Cançoner Popular de Catalunya, del qual fa dos mesos m'han arribat dues caixes noves plenes de material, i amb això sol ja tinc feina per a tota la vida! Per això el tema de la guerra el tinc una mica abandonat. Tot alhora no ho puc fer.

Encara hi ha coses per estudiar?

Sí. El primer llibre de la Guerra Civil a Mallorca es va exhaurir en pocs mesos i me'n van demanar una segona edició. Em vaig dedicar a mirar la premsa, parlar amb persones i mirar de trobar documentació, i amb tot això he refet el primer llibre, que ara és prehistòria. Al que abans hi dedicava dues ratlles, com el bombardeig de Mallorca, ara s'ha convertit en tres-cents pàgines, amb tota la informació que he trobat als arxius anglesos o amb el que el cònsol anglès de Mallorca, Alan Hillgarth, enviava al Foreign Office entre el 1936 i el 1938. Vaig poder fer la part del desembarcament de Bayo i la repressió, i el tema de Bernanos i el del bisbe Miralles. Vaig tenir molta sort perquè el bisbe de Mallorca em va obrir un arxiu secret del bisbat perquè jo sabia que allà hi havia un informe. Ara em falta Mallorca com a base aeronaval mediterrània, que no m'interessa tant per la qüestió militar, però que és molt important perquè l'esquadra franquista va anar a Mallorca a partir del 1937, i el 1938 i el 1939 va bloquejar tot el Mediterrani, dominava tot el trànsit i bombardejava des del País Valencià fins a Catalunya. Una altra cosa són els aspectes diplomàtics, les rela-

cions amb Anglaterra, França, Itàlia ..., i Menorca, que era republicana i que els anglesos i els francesos van intentar ocupar... De tot això tinc muntanyes de documents, tinc feina per viure cent cinquanta anys!

Fa uns anys van emprendre una campanya per recuperar subscriptors i relançar *Serra d'Or*. Quin és l'estat de salut de la revista?

L'estat de salut és molt bo en el sentit que l'hem aconseguit rejuvenir molt. Les revistes tenen el perill que, si durant molts anys tenen els mateixos col·laboradors, arriba un moment que tots es fan grans alhora i després la revista queda molt anquilosada. Hem tingut la gran sort que hem pogut anar fent un relleu, en part voluntàriament i en part perquè no ens ha quedat més remei. Els que s'encarreguen de les diverses seccions són persones molt joves i molt competents, hi hem sortit guanyant molt, amb els canvis. Anem alternant els columnistes cada sis mesos, no com abans, que duraven tota la vida.

Algun cop algun col·laborador ha tingut recels pel fet que la revista depengui d'una institució eclesial?

Jo crec que això ha afavorit molt la continuïtat de la revista. És a dir, si no hi hagués hagut Montserrat al darrere fa molts anys que *Serra d'Or* no existiria. Va haver-hi moments que era l'única revista possible on hi havia un ventall ampli de gent, amb un espectre polític molt divers. Quan aquesta gent se'n van anar a fer política, la revista va semblar que potser hauria de tancar, però es va poder tirar endavant d'una manera més lliure, sense discussions.

Vostè va viure amb *Serra d'Or* el final del franquisme i els primers anys de la transició. Com veu el panorama de revistes culturals avui als Països Catalans?

És un moment realment difícil en el sentit que hi ha molts més autors que abans. Per això sempre dic que a *Serra d'Or* tenim molta sort perquè tenim tots els autors que volem, perquè a tothom li fa gràcia col·laborar en la revista. És un públic molt agraït. Per exemple, tenim el Màrius Serra, que el que li podem pagar no és res en comparació amb el que cobraria en un altre lloc, però ell està encantat de

col·laborar a *Serra d'Or*, o el Francesc-Marc Álvaro. L'Assumpta Serna ens va donar les gràcies per donar-li l'oportunitat d'escriure a la revista. El que no és tan positiu és que abans hi havia un públic molt extens interessat en aquest tipus de revistes i que ara aquest públic no hi és tant, costa molt de tirar endavant, sobretot aconseguir subscriptors.

Per exemple, hi ha el fenomen de la revista *Sàpiens*. El producte és baix de sostre, a mi no m'agrada gens, i, a més, de tant en tant pren el pèl a la gent. Van fer un número sobre Mallorca dient que explicaven la Guerra Civil per primera vegada, i no hi havia ni una coma que els historiadors no hàgim escrit des de fa cinquanta anys! En tot cas, té un públic, i això és bo. De cara al cinquantè aniversari, volem fer una campanya a les llibreries per donar-hi una empenta. Jo crec que en general el panorama és el mateix per a tothom, tots tenim els mateixos problemes. Són revistes que surten per voluntarisme, que des d'un punt de vista econòmic no s'aguanten gaire, i si no hi hagués les ajudes de la Generalitat (nosaltres també tenim subvenció del Ministeri de Cultura), seria molt més difícil de tirar endavant.

Valori els processos de mercantilització i concentració del món de l'edició a Catalunya. Com han afectat les programacions editorials?

Ha passat exactament el que em deia l'editor Casacuberta. Ell sempre deia que durant la dictadura de Primo de Rivera era una meravella, perquè la gent comprava llibres en català per militància; després, en venir la Segona República, va ser un desastre. En certa manera ha passat el mateix. En temps de Franco no eren tants els que compraven, però eren molt més fidels i sabies que funcionaria un determinat tipus de llibres, sobretot d'història, dels quals en sortien molts. Ara la gent et diu que ja no cal treballar per la cultura catalana perquè ja funciona sola, cosa que és mentida, ni la catalana ni cap. Si no té un públic i no té unes persones que s'hi dediquin, no funciona. Ja dic que com a editor no em puc queixar, perquè en temps de Franco patíem molt i ara ens ajuden des de les administracions; per tant, tot el que es fa és positiu. Ara, hi ha hagut unes quantes editorials que han arribat a un sostre. Abans es venien cent mil exemplars del Nou

Testament i era una cosa extraordinària, jo n'he fet dos-cents setanta-cinc mil exemplars venuts en una setmana als anys setanta. Ara, de tant en tant, els d'Edicions Proa o Edicions 62 fan una novel·la i en venen trenta mil, cinquanta mil o setanta-cinc mil i tot, com em sembla que Empúries va fer amb *Harry Potter*. Però això els passa un cop l'any i, a més a més, amb un tipus de llibres molt concrets, *best sellers* de poca qualitat.

El consum mana.

El públic ha augmentat molt, però l'interés pel llibre ha disminuït i, a més, hi ha una oferta enorme. Encara que el tipus de llibres que fem nosaltres el fan poques editorials, també hi ha Eumo, Pagès, Cossetània i alguna altra editorial que s'arrisca. Cadascuna té el seu mercat. Abans, més o menys, jo podia saber tot el que sortia, però ara surten tantes coses que no pots abastar-ho tot.

El mercat està saturat?

Hi ha un altre problema que a mi em preocupa moltíssim, que és el de les llibreries. Molts llibres ja no els volen i d'altres els tenen molt poc temps. Jo conec gent que ha pagat perquè editorials importants els publiquin llibres de parents seus; al cap de quinze dies ja no són enlloc i al cap d'un temps els diuen que ja els han descatalogat. I aleshores han de tornar a pagar perquè surti. Són peixos que es mosseguen la cua, i cada vegada pitjor. A Planeta hi ha un exemple d'això, que són les cartes entre Cruzet i Pla, un tipus de llibre que no és per vendre'n molts, però que és un llibre important que es vendrà tota la vida. Nosaltres en vam demanar una ressenya, però la persona que s'havia compromès a fer-la no el trobava enlloc. En una llibreria de Madrid van trobar-ne un exemplar, ens el van enviar i vam fer la ressenya, però si algú vol comprar aquest llibre ja no existeix. Nosaltres funcionem d'una altra manera. Tenim una sèrie de llibres i continuem venent-los. Per això serveix la pàgina *web*, o el Google Books, on pots veure entre el 15% i el 20% del contingut del llibre i d'allà passes directament al nostre *web*. Actualment hi ha una sèrie de recursos que abans no hi eren i que et faciliten la venda, però també d'altres que te la compliquen.

La concentració d'empreses era inevitable? Ha fet mal al sector?

No crec que hagin perjudicat; no hi veig cap problema. Respecto molt aquests moviments i els col·legues que els viuen. Nosaltres no competim amb ningú; fem els nostres llibres i no hi ha ningú que ens els disputi. L'únic sector disputat és el del llibre infantil. Nosaltres en fem pocs; mirem de fer-los de qualitat i no ens en podem queixar.

Però aquesta saturació no pot ser bona, perquè el públic no pot pair la quantitat de novetats.

Cada any tots els editors diem que hem de reduir novetats; de fet, nosaltres mateixos n'hem reduït moltes. De llibres religiosos, per exemple, perquè es venen molt poc i no té cap sentit; de guies d'excursionisme també en fem menys. Per altra banda, no tenim més remei que fer els llibres que ens demanen els ajuntaments, perquè cada mes hem de pagar els sous de l'equip. Necessites facturar amb projectes segurs, encara que hi guanyis molt poc. En canvi, les editorials grans si no hi guanyen molt, prefereixen no fer-los. Una colla de coses que fem nosaltres, les fem perquè Edicions 62 o Edicions Proa no les han pogut fer.

L'edició catalana està supeditada a la que es fa en espanyol i a les traduccions?

Les editorials que publiquem només en català som molt poques. La gran majoria, com el Grup 62, tenen al darrere editorials en castellà molt importants. Un dels factors que a nosaltres ens afavoriria seria fer el llibre infantil simultàniament en català i castellà; ens sortiria molt més barat. A nosaltres no ens ha interessat mai publicar en castellà, a excepció del llibre de text escolar que fem de música, perquè demana una dedicació i un capital que no tenim. Jo prefereixo fer altres coses i les poques hores que tinc dedicar-les a fer un tipus de llibres que em sembla que són més útils per al país. Per exemple, fer manuals per a estudiants deu donar molts diners, però a mi no m'interessa.

És inevitable que a un editor li preguntem sobre el gran debat per la participació a la Fira de Frankfurt. N'hem tret algun profit?

No. És un foc d'encenalls, la Fira de Frankfurt. No crec que hagi servit per a gaire cosa més que per publicar uns quants llibres en ale-

many, que ja esta bé, i que s'hagin traduït obres a l'alemany, que també és positiu. A mi em va passar una cosa molt divertida. Van venir uns periodistes alemanys que feien una revista que es regalava als trens. Van fer unes fotografies a la biblioteca; les úniques fotografies que han sortit a la revista! Molta gent me'n va fer arribar exemplars. Molta gent es va assabentar de què era Catalunya perquè havien vist uns llibres i revistes en català; si no, no ho hagueren sabut. Ara bé, la quantitat de diners que s'hi van enterrar i la quantitat de gent que hi va anar em semblen excessives. Jo no hi vaig anar, però la meua gerent sí. Deien que si no anàvem a Frankfurt no som res, pero jo no tinc cap necessitat d'anar-hi.

La festa de Sant Jordi també suposa una concentració que no deu ser bona.

No, perquè les llibreries queden saturades. Nosaltres no fem gaires coses especials. Si vols moure una mica un llibre i fer-ne presentacions, és millor fer-ho en altres èpoques de l'any, tot i que ara surten llibres en tot moment. Abans en devíem fer vint i ara en fem més de cent cada any. Per Nadal, per Sant Jordi, abans de l'estiu, a partir de setembre i octubre, quasi cada mes, i arriba un moment que treus el fetge per la boca.

Amb la irrupció de les noves tecnologies ja treu el cap l'e-book. El llibre en paper té data de caducitat?

Espero que no. Des de Gutenberg fins ara hem funcionat amb llibres. Jo, personalment, funciono millor amb llibres. Ara bé, quan em pregunten aquestes coses sempre cito una frase de la Bíblia: "No sóc profeta ni fill de profeta".

Montserrat, 15 d'abril de 2008

Testimonis del segle XX (2010)